

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนกับสุราพื้นบ้านกรณีศึกษา:

เหล้าอุ ในจังหวัดนครพนม

Legal measures to promote the community economy Case Study:

U as a local spirits in Nakhon Phanom

¹จตุรรัตน์ มังคละกนก, ²นิสิต อินทมานิ

Jutarat Mongkolkano, Nisit Intomano

¹นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจ ²ปริญญา, มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Master of Arts Business Law, Adviser Sriprathum university

Email: atitaya.kh@spu.ac.th

Abstract

This thesis aimed at exploring the problems, obstacles, and impacts of law enforcement on the manufacture of distilled spirits and the control of alcoholic beverages and studying the modification of relevant laws and regulations to promote the community economy of the manufacturers of local spirits through a case study of Renu Nakhon local whisky(AU) in Nakhon Phanom. The findings revealed that the government has launched the policy promoting a strong and self-reliant economy of the community since the community economy has been regarded as a base for the economic development at national level. However, certain sections of laws that have been imposed nowadays on the production and control of spirits and alcoholic beverages hinder the promotion of community economy of manufacturers of local spirits. The limitation of production capacity affects the economic growth of the distillery community and its expansion of more marketing channels. Additionally, the alcohol control measures applicable to all alcoholic beverages are not appropriate to be imposed on local distilled spirits derived from local wisdom and regarded as a way of life, customs, cultures and beliefs of the community.

Keywords: Legal Measures / Enhance Community Economy / Local Spirit

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคและผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราและควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงศึกษาการแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้าน โดยใช้กรณีศึกษาเหล่าอู่ ในจังหวัดนครพนม เป็นกรณีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เอกสาร จากการศึกษาพบว่า รัฐมีนโยบายที่จะสนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนถือเป็นฐานรากของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับประเทศ แต่กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราและควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน มีบทบัญญัติบางประการเป็นอุปสรรคต่อการสนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้าน ได้แก่ การจำกัดกำลังการผลิต ที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้านไม่อาจขยายกิจการและขยายช่องทางตลาดที่กว้างขึ้นได้ และมาตรการการควบคุมที่ใช้มาตรการเดียวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท ซึ่งบางมาตรการไม่เหมาะสมที่จะนำมาบังคับใช้กับสุราพื้นบ้านที่มีลักษณะพิเศษ คือ มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย; เศรษฐกิจชุมชน; สุราพื้นบ้าน

สภาพปัญหา (Introduction)

สุราพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมานาน ตกทอดกันมาแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการพัฒนาตามยุคสมัย เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เนื่องจากคนไทยนิยมดื่มสุรากันมาแต่โบราณ ตั้งแต่ครั้งสมัยที่ยังมีการทำศึกสงคราม เมื่อได้รับชัยชนะหรือเสรีจลันจากการศึกก็จะมีเครื่องดื่มฉลอง หรือดื่มกันในงานประเพณี งานเฉลิมฉลอง งานบุญต่างๆ นอกจากนั้นแล้วสุรายังเป็นเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เพื่อแสดงความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์(อิทธิฤทธิ์) (ศิริพัฒน์, 2550) และยังใช้ในการบำบัด รักษาโรคอีกด้วย (พระไพศาล วิสาโล, 2537) ซึ่งแต่เดิมรัฐไทยมิได้มีบทบาทในการห้ามปรามหรือแทรกแซงการผลิตสุรานัก ราษฎรจึงผลิตสุราและบริโภคกันโดยเสรีในหลายพื้นที่ที่มีผลิตสุรากันขึ้นเอง เนื่องด้วยประเทศไทยเป็น

ประเทศที่มีพืชผลทางการเกษตรมาก (ณัฐภากร จันทร์สา, 2555) จึงมีการนำข้าวพืชสมุนไพรหรือผลไม้มาทำสุราแช่หรือสุรากลั่น ซึ่งจะทำให้ได้สุราที่มีแอลกอฮอล์มาจากธรรมชาติ ถือเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมานาน ในแต่ละภูมิภาคก็จะมีสูตรแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญาของแต่ละถิ่น

“เหล่าอู่” ก็เป็นสุราพื้นบ้านชนิดหนึ่ง บรรจุนิโห คำว่า “อู่” เป็นภาษาท้องถิ่น แปลว่า ไห เหล้าอู่ทำมาจากการหมักข้าว พืชสมุนไพรและเกลบลองนิโห ใช้ซี้เถ้าผสมน้ำปั้นปิดปากไห หมักทิ้งไว้ 15-20 วัน จะได้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จากธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชนชาวผู้ไทย (ภูไท) ที่ย้ายถิ่นฐานจากทางตอนใต้ของจีน แถบลาวและเวียดนามมาอยู่ในไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งชาวผู้ไทยใช้เหล่าอู่ในการประกอบ

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

พิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น พิธีไหว้ผีตาแฉง ที่ดูแลรักษาไร่นาและบันดาลให้พืชผลบริบูรณ์ พิธีเหยา รักษาคนป่วยหรือพิธีแต่งงานนอกจากนั้นยังใช้เหล้าอุในงานเลี้ยงสังสรรค์และต้อนรับแขกผู้มาเยือน โดยจะมีการพ้อนรำผู้ไทยต้อนรับและจะมีการเชิญแขกมาร่วมดูตลกเหล้าอุกับสาวผู้ไทยเรณูนคร เรียกว่า การชนช้างทำให้ เหล้าอุ เป็นเครื่องดื่มที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมผูกพันกับวิถีชีวิตชาวผู้ไทยและได้ถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกหลานเช่นเดียวกับสุราพื้นบ้านในท้องถิ่นอื่นๆ

ในปี 2493 มีการตราพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 ออกมาบังคับใช้ในประเทศไทย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้กำหนดว่า ห้ามผู้ใดทำสุรา เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต โดยวิธีการและเงื่อนไขการทำสุรา การใช้วัตถุดิบ ชนิดของสุรา และแรงแอลกอฮอล์ ให้เป็นไปตามที่อธิบดีกำหนด แต่หลังจากพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 มีผลใช้บังคับในวันที่ 22 มีนาคม 2493 ไม่มีการออกประกาศกำหนดเกี่ยวกับการอนุญาต วิธีการและเงื่อนไขในการทำสุราพื้นบ้าน ทำให้สุราพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษรวมทั้งเหล้าอุของชาวผู้ไทยกลายเป็นสุราเถื่อน เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้ผลิต (สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544) เป็นที่มาของการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อทวงสิทธิและพิทักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสุราพื้นบ้าน เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างราษฎรและเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สรรพสามิตที่มีหน้าที่ในการปราบปรามสุราเถื่อน (พิเชษฐ หนูนาม, 2551)

จากการเรียกร้องของประชาชน ประกอบกับหลังยุควิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 หรือที่เรียกกันว่าวิกฤติต้มยำกุ้ง รัฐบาลมีนโยบายที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยมาตรการต่างๆ ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หนึ่งในมาตรการนั้นก็คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนอันเป็นรากฐานของเศรษฐกิจประเทศให้แข็งแรง ด้วยการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาความสามารถชุมชนในการดำเนินกิจการชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการ ด้วยการใช่วัตถุดิบและแรงงานในชุมชน เป็นการเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ (เครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน) ส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนออกสู่ตลาดมากขึ้น โดยรัฐให้การสนับสนุนด้วยโครงการต่างๆ เช่นโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) หรือโครงการกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น รัฐบาลจึงมีแนวคิดว่ากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้านก็เป็นหนึ่งในเศรษฐกิจชุมชนที่ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริม เพื่อต้องการให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจขยายช่องทางการค้าให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาในการผลิตสุราพื้นบ้าน จึงมีการออกประกาศกระทรวงการคลังเรื่อง วิธีการบริหารงานสุรา พ.ศ. 2544 (ฉบับที่ 3) สาระสำคัญกำหนดว่า ผู้ขออนุญาตผลิตต้องจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ กลุ่มบุคคลตามกฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจกลุ่มเกษตรกรที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 หรือนิติ

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

บุคคลตามกฎหมายและมีภูมิลำเนาในพื้นที่สถานที่ผลิตสุรที่ตั้งอยู่ในขณะขออนุญาต ยื่นคำร้องขออนุญาตสร้างสถานที่ทำสุราพร้อมแผนผังแสดงสถานที่ตั้งและการติดตั้งเครื่องจักรต่ออธิบดีกรมสรรพสามิต โดยใช้เครื่องจักรกำลังรวมต่ำกว่าห้าแรงม้าหรือแรงงานคนต่ำกว่าเจ็ดคน หรือกรณีที่ใช้เครื่องจักรและแรงงานคน เครื่องจักรกำลังรวมต่ำกว่าห้าแรงม้าและแรงงานคนต่ำกว่าเจ็ดคน และกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังก็ได้ออกประกาศกรมสรรพสามิต เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการอนุญาตให้ทำและขายสุราแช่ชนิดสุราผลไม้ สุราแช่พื้นเมือง และสุราแช่อื่นนอกจากเบียร์ พ.ศ.2546 สาระสำคัญเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขออนุญาต การยื่นคำร้อง กำลังเครื่องจักรและแรงงานคน ไม่ต่างไปจากประกาศกระทรวงการคลังเรื่อง วิธีการบริหารงานสุรา พ.ศ. 2544 (ฉบับที่ 3) เพียงแต่เพิ่มกลุ่มของผู้มีสิทธิขออนุญาตผลิตขึ้นอีก 1 กลุ่มนอกเหนือจากที่กำหนดในประกาศกระทรวงการคลังคือ องค์การเกษตรกร ตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 และมีภูมิลำเนาในพื้นที่สถานที่ผลิตสุรที่ตั้งอยู่ในขณะขออนุญาตตามประกาศกระทรวงการคลังและประกาศกรมสรรพสามิตฉบับดังกล่าว แม้จะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการขออนุญาตผลิตสุราพื้นบ้านได้ก็ตาม แต่ยังคงมีคำถามในสังคมว่า เหตุใดจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขว่าต้องใช้เครื่องจักรกำลังต่ำกว่าห้าแรงม้าหรือแรงงานคนต่ำกว่าเจ็ดคน เพราะหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวทำให้มีเฉพาะผู้ผลิตรายย่อยหรือผู้ประกอบการที่มีลักษณะทำในครัวเรือนเท่านั้น ที่

สามารถขออนุญาตผลิตตามประกาศนี้ได้ ผู้ผลิตที่มีต้นทุนหรือกำลังการผลิตมากกว่านี้ ไม่สามารถขออนุญาตผลิตได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้านหลายกลุ่มไม่สามารถยึดถือการผลิตสุราพื้นบ้านเป็นอาชีพหลักได้ เพราะไม่อาจขยายกำลังการผลิตให้มากขึ้นได้ บางกลุ่มผลิตสุราพื้นบ้านหลังจากการทำไร่ทำนาหรือประกอบอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ ผลผลิตไม่เพียงพอที่จะขยายตลาดไปในท้องที่ต่างๆ มีเพียงลูกค้าประจำเพียงไม่กี่รายที่ซื้อขายกันเป็นประจำ หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับนโยบายเปิดเสรีสุรา และนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้านไม่อาจเติบโตและเข้มแข็ง ยืนอยู่บนขาของตนเองได้สมดังเจตนารมณ์ต่างจากนโยบายการส่งเสริมสุราพื้นบ้านในต่างประเทศ เช่น การส่งเสริมเหล้าสาเกของประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นเห็นความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตเหล้าสาเก จนสามารถส่งขายไปได้ทั่วโลก และยังกำหนดให้วันที่ 1 ตุลาคมของทุกปีเป็นวันแห่งเหล้าสาเก (Sake day) โดยจะจัดงานเทศกาลอาหารและคนญี่ปุ่นที่มาร่วมงานจะพร้อมใจกันชนแก้วดื่มเหล้าสาเกในเวลา 19.30 น. เพื่อส่งเสริมให้คนรู้จักและหันมาดื่มเหล้าสาเกกันมากขึ้น (ปิยาภรณ์ จันทร์สวดย, 2549) หรือประเทศฝรั่งเศสที่สนับสนุนส่งเสริมการผลิตไวน์ฝรั่งเศสและแชมเปญส่งออกไปขายทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย อีกทั้งยังมีการก่อตั้งรับผิดชอบดูแลด้านการวิจัย พัฒนาและส่งเสริมไวน์ฝรั่งเศสในประเทศไทยและในภูมิภาค

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

เอเชีย ด้วยนโยบายการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจังเช่นนี้ จึงทำให้สุราพื้นบ้านของญี่ปุ่นและฝรั่งเศสกลายเป็นสินค้าขึ้นชื่อ ที่คนทั่วโลกรู้จัก สร้างงานสร้างรายได้ให้กับประเทศและประชาชนในประเทศได้อย่างมหาศาล แต่ในประเทศไทยแม้กระทั่งกฎหมายอนุญาตผลิตสุราพื้นบ้าน ก็ยังกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมสุราพื้นบ้าน ประกอบกับในปี 2551 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551ซึ่งเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ เพื่อควบคุมการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักดื่มทั้งหน้าเก่าหน้าใหม่ ด้วยมาตรการต่างๆ เช่น กำหนดสถานที่ห้ามขาย วันและเวลาห้ามขาย วิธีการห้ามขาย ห้ามจัดรายการส่งเสริมการขาย ห้ามให้สินค้าแอลกอฮอล์เป็นตัวอย่างในการทดลองห้ามโฆษณาประชาสัมพันธ์ และห้ามจัดแสดงสินค้า เป็นต้น หลายมาตรการในพระราชบัญญัตินี้ช่วยลดอัตราการบริโภคและช่วยลดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่บางมาตรการส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนที่ผลิตสุราพื้นบ้านอย่างมากเช่น การห้ามขายในสถานที่ราชการ ทำให้ไม่สามารถขายสุราพื้นบ้านในงานแสดงสินค้างานแสดงสินค้าโอท็อป (OTOP) หรืองานนิทรรศการของดีแต่ละภาค ที่จัดในสถานที่ราชการ อาทิ ศาลากลางจังหวัด หอประชุมจังหวัด อำเภอ หรือสวนสาธารณะของทางราชการได้ และการห้ามโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยสิ้นเชิง ทำให้ไม่สามารถประชาสัมพันธ์สุราพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักส่งผลให้จำหน่ายได้น้อย ปิดช่องทางจำหน่ายสุราพื้นบ้าน อันเป็นอุปสรรคต่อการสนับสนุนส่งเสริม

เศรษฐกิจชุมชนตามนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไม่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้สมดังเจตนารมณ์

ต่อมาได้มีการประกาศพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ.2560 ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560 จะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้น 180 วันนับจากวันประกาศ คือมีผลบังคับใช้ในวันที่ 16 กันยายน 2560 บัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 และได้บัญญัติหลักการสำคัญเรื่องการผลิตสุราไว้ในมาตรา 153 ว่า “ผู้ใดประสงค์จะผลิตสุราหรือมีเครื่องกลั่นสำหรับผลิตสุราไว้ในครอบครอง ให้ยื่นคำขออนุญาตต่ออธิบดี และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

การขออนุญาตและการออกใบอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ใบอนุญาตที่ออกตามมาตรา นี้ให้มีอายุสามปีนับแต่วันที่ได้รับอนุญาต”

จะเห็นว่า หลักการขออนุญาตผลิตสุรา รวมทั้งสุราพื้นบ้านในพระราชบัญญัตินี้ ไม่ต่างไปจากหลักการขออนุญาตผลิตสุราตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 กล่าวคือ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมสรรพสามิตที่จะอนุญาตให้ผู้ใดผลิตสุราหรืออนุญาตให้ผู้ใดมีเครื่องกลั่นสุราไว้ในครอบครอง ส่วนหลักเกณฑ์การขออนุญาตและการออกใบอนุญาตให้เป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด ดังนั้น หลังจากพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้ต้องมีกระบวนการออกกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการออกใบอนุญาตให้ผลิตสุราพื้นบ้านใหม่ ตามความใน

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

มาตรา 153 แห่งพระราชบัญญัตินี้ การขออนุญาตผลิตสุราที่บ้านจะเป็นไปในทิศทางอย่างไรในอนาคต กฎหมายใหม่จะสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการส่งเสริมสุราที่บ้านในปัจจุบันได้หรือไม่นั้น ต้องรอกฎหมายลำดับรองที่จะออกหลังจากพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ.2560 มีผลใช้บังคับต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราที่บ้าน ที่มีผลต่อกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมและทิศทางการออกกฎหมายลำดับรองเกี่ยวกับการขออนุญาตผลิตสุราที่บ้านในอนาคต ประเด็นที่ 2 สภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ทั้งนี้ เพื่อนำผล การศึกษามาเป็นแนวทางการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราที่บ้านและควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ให้เหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราที่มีผลต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจ

ชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

3. เพื่อหาแนวทางพัฒนานโยบายเกี่ยวกับการขออนุญาตผลิตและควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ บทความ ตำรา คำพิพากษา และระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ (Internet) และศึกษาจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและสภาพปัญหาในพื้นที่จริง ด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มประชากรคือผู้ประกอบการโรงเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จำนวน 7 โรงและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ราย เพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยมุ่งหาหลักเกณฑ์และมาตรการที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า รัฐมีนโยบายที่จะสนับสนุนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ เพราะเศรษฐกิจชุมชนถือเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับประเทศ เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้ง เศรษฐกิจ

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

ชุมชนผู้ผลิตเหล้าอุ ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นหนึ่งในสุราพื้นบ้านก็ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมตามนโยบายดังกล่าว ดังเช่นแนวคิดในการส่งเสริมสุราพื้นบ้านของต่างประเทศ อาทิ การส่งเสริมเหล้าสาเก ของประเทศญี่ปุ่น และการส่งเสริมไวน์หรือแชมเปญของประเทศฝรั่งเศส แต่กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตผลิตสุราและควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน มีบทบัญญัติบางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการสนับสนุนส่งเสริมสุราพื้นบ้าน ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ จึงควรมีการแก้ไขหลักเกณฑ์และเงื่อนไขให้เหมาะสมกับสังคมไทย และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐในการสนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการแก้ไขในเรื่องกำลังการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน และเนื่องจากสุราพื้นบ้านมีลักษณะพิเศษ คือมีที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประวัติความเป็นมา ผ่านการสั่งสมประสบการณ์และเป็นเครื่องดื่มเชิงวัฒนธรรม จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการควบคุมให้เหมาะสม ดังต่อไปนี้

(1) เมื่อพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2560 มีผลใช้บังคับ และต้องมีการตรากฎหมายลำดับรองในการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการอนุญาตให้ผลิตสุราพื้นบ้านแทนกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่เดิม เห็นควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไข

เกี่ยวกับกำลังการผลิตให้เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนในปัจจุบัน และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

(2) ควรมีการตรากฎกระทรวงกำหนดให้รัฐมีหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราพื้นบ้าน ทั้งในด้านเงินทุน องค์ความรู้หรือเทคโนโลยี รวมไปถึงการตลาดและช่องทางการขายอีกด้วย

(3) เห็นควรบัญญัตินิยามศัพท์คำว่า “สุราพื้นบ้าน” ไว้เป็นการเฉพาะในพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 เพื่อประโยชน์ในการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและมาตรการในการควบคุมที่เหมาะสม และเพื่อประโยชน์ในการบังคับใช้กฎหมาย

(4) เห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการควบคุมผลาก โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 โดยกำหนดให้ผลากสุราพื้นบ้าน สามารถระบุวัตถุประสงค์การผลิตและองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาได้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมให้สุราพื้นบ้านเป็นที่รู้จักมากขึ้น

(5) เห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการขายสุราพื้นบ้านในสถานที่ราชการโดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 กำหนดให้ขายสุราพื้นบ้านได้ในงานแสดงสินค้าที่ทางราชการ รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐจัดขึ้น โดยการขอรับใบอนุญาตประเภทชั่วคราวจากหน่วยงานสรรพสามิต

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

(6) เห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไข การโฆษณาสุราที่บ้าน โดยการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ให้สามารถโฆษณาสุราที่บ้านได้ ภายใต้เงื่อนไขว่า แสดงได้เฉพาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุดิบ สรรพคุณของสมุนไพร ความเป็นมาและกรรมวิธีการผลิตตามภูมิปัญญาเท่านั้น ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด เช่น ชนิดและขนาดของสื่อที่โฆษณา ได้ ขนาดของชื่อและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ โดยนำมายื่นขออนุญาตจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผู้ผลิตสุราที่บ้านให้เข้มแข็ง สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ต้องการจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ พร้อมต่อการแข่งขันในตลาดทุกระดับในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายเหล่าฟ้าบ้าน จังหวัดขอนแก่น. (2546). *โครงการการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาเหล่าฟ้าบ้าน เพื่อฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม เศรษฐกิจสังคมของชุมชน*. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2537). *ประวัติศาสตร์การบริโภคสุราในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท ดีไซน์ จำกัด.
- ณัฐกิตติ์ ธรรมเจริญ. (2544). *เหล่าฟ้าบ้าน*. กรุงเทพฯ: บริษัท ก.พล(1996) จำกัด.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2558). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เยาวลักษณ์ ยานูช. (2559). *ผู้หญิงกับสุราที่บ้าน ชุมชนสะเอียบ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา
- บุญชอบ ปิ่นทอง. (2545). *การศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2544*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปิยาภรณ์ จันทร์สว. (2549). *ปัจจัยที่ทำให้สุราที่บ้านยังคงได้รับความนิยมในญี่ปุ่น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวพร เตโช. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างอุกกับวิถีชีวิตของชาวไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมัย บุษราตม์. (2551). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การแก้ปัญหาการดื่มสุราของกลุ่มสังฆประชาพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณีโครงการหมู่บ้านปลอดสุราของอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (2558). *พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551*.

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

- สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. (2559). คู่มือปฏิบัติงาน การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
- สถาบันพัฒนาการเมือง (การเมืองประชาชน) (2544). เหล้าพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทยและสิทธิอันชอบธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจน. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา
- ณัฐวิวัฒน์ อังคศิริบุญ. (2556). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้า เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการกลุ่มหัตถกรรมผ้า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณรงค์ศักดิ์ พิษุญพิศุทธิ์. (2551). บทบาทภาครัฐและภาคสังคมใน “การฟื้นฟูท้องถิ่น”ของญี่ปุ่น กรณีแนวทาง OTOP (One Village One Product) ของไอบิตะ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกร จันทรสา. (2555). ปัญหาการนำนโยบายเปิดเสรีสุราชุมชนไปดำเนินงานในจังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร มหาวิทาลัยเกริก.
- พิเชษฐ์ หนูนาต. (2551). ภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน และแนวทางการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มผลิตสุราพื้นบ้านตำบลขนานบาก อำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- พัทธ์ธีรา ศิริประทักษ์. (2558). มาตรการทางกฎหมายเพื่อความปลอดภัย สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการประกอบธุรกิจ เพื่อการพักแรมที่ไม่ใช่โรงแรม. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ณัฐธินิชา เลอพิไลเบิร์ต. (2557). การรวบรวมมาตรการทางกฎหมายหรือนโยบายในการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ประเทศสวีเดน ประเทศโปแลนด์ และประเทศไทย. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- ธีรภัท ชัยพิพัฒน์.(2550). “สุราพื้นบ้าน” ภาพสะท้อนของกระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และความสัมพันธ์แบบใหม่ ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายของรัฐ กรณีศึกษา: หมู่บ้านห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่. รายงานการวิจัย โครงการสนับสนุนทุนนักวิจัยรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์. (2555). การติดตามเฝ้าระวังอุตสาหกรรมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสื่อสิ่งพิมพ์และกิจกรรมส่งเสริมการตลาด. รายงานการวิจัย ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.).
- มนัญญา ภูแก้ว. รู้เพื่อเรื่องแอลกอฮอล์ (ตอนที่1) สืบค้นจากwww.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw-parcylewt_dl_link.php?nid=1512 เมื่อวันที่ 6 เมษายน2560

“ความรู้มีรากฐานมาจากจิตสำนึก”

- มนันญา ภูแก้ว. รู้เพื่อเรื่องแอลกอฮอล์ (ตอนที่2). สืบค้นจาก www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw-parcylewt_dl_link.php?nid=1513 เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560
- ไวน์ฝรั่งเศส. สืบค้นจาก <https://www.blog.eduzones.com>, เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560
- พิมพ์พิชญ พรเฉลิมพงศ์. แซมเปญ. สืบค้นจาก <https://www.foodnetworksolution.com>, เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560
- เลไวน์เดอพรองซ์ เตรียมจัดงานมหกรรมอาหารไทย – ไวน์ฝรั่งเศส. สืบค้นจาก <https://www.positioning.com>, เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560
- มรดกโลกแห่งใหม่เมืองผลิตแชมเปญฝรั่งเศส. สืบค้นจาก <https://www.tdailynews.com>, เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560
- ไวน์ฝรั่งเศส. สืบค้นจาก www.cocktail.com เมื่อวันที่ 1 ก.ค. 2560
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493
พระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2560
พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551
ประกาศกรมสรรพสามิต เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอนุญาตให้ทำและขายสุราแช่ชนิดสุราผลไม้สุราแช่พื้นเมือง และสุราแช่อื่น นอกจากเบียร์ พ.ศ. 2546
อริสา วงศ์เพียร. (2547). ปัญหาของผู้ผลิตไวน์และสุราพื้นบ้านตามนโยบายการเปิดเสรีการผลิตสุรา ในประเทศไทย. ชลบุรี: ปัญหาพิเศษตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.